

Methodology Of Using Ecotourism And Agroturism Opportunities In Teaching Geography On The Example Of Namangan Region

Yuldashev Abdulmut Rakhimovich

Teacher of geography and biology at secondary school No. 38. Uzbekistan

Abstract

This methodological recommendation develops a methodology for using the potential of ecotourism and agrotourism in Namangan region based on a territorial approach to teaching geography. The recommendation is based on modern pedagogical technologies, in particular, the 5E and 7E models, a competency-based approach, ICT tools and interactive methods. This methodology serves to develop ecological thinking, analytical thinking and practical skills in students.

Keywords: Ecotourism, agrotourism, territorial approach, 5E model, 7E model, competency, geographical thinking, project method, interactive methods, ICT, Namangan region

Annotatsiya

Mazkur metodik tavsiyada geografiya fanini o'qitishda hududiy yondashuv asosida Namangan viloyatining ekoturizm va agroturizm salohiyatidan foydalanish metodikasi ishlab chiqilgan. Tavsiya zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan 5E va 7E modellari, kompetensiyaviy yondashuv, AKT vositalari va interfaol metodlarga asoslanadi. Ushbu metodika o'quvchilarda ekologik tafakkur, tahliliy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Ekoturizm, agroturizm, hududiy yondashuv, 5E modeli, 7E modeli, kompetensiya, geografik tafakkur, loyiha metodi, interfaol metodlar, AKT, Namangan viloyati

KIRISH

Hozirgi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar o'quv jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishni, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va amaliy faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirishni talab etmoqda. Ayniqsa, geografiya fanini o'qitishda hududiy yondashuvni qo'llash orqali o'quvchilarga o'z yashab turgan hududi misolida bilim berish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki ularni real hayot bilan bog'lash imkonini ham yaratadi.

O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, ekoturizm va agroturizm yo'nalishlari mamlakatimiz hududlarining tabiiy-geografik xususiyatlariga mos ravishda jadal rivojlanib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, mazkur yo'nalishlarni geografiya

fanini o'qitish jarayoniga integratsiya qilish o'quvchilarning bilimlarini yanada boyitadi, ularning ekologik madaniyatini shakllantiradi hamda kasbiy yo'nalish tanlashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Namangan viloyati o'zining tog'li va tog'oldi hududlari, boy tabiiy resurslari, iqlim sharoiti hamda rivojlangan bog'dorchilik va dehqonchilik an'analari bilan ekoturizm va agroturizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega hudud hisoblanadi. Ushbu hududni geografiya fanida o'rganish orqali o'quvchilar real geografik obyektlar asosida bilim olish, tahlil qilish va xulosalar chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Mazkur metodik tavsiya geografiya fanini o'qitishda Namangan viloyati misolida ekoturizm va agroturizm imkoniyatlaridan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan. Tavsiyada zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan 5E va 7E modellari, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol

metodlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning metodik asoslari yoritib beriladi. Shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos holda darsni tashkil etish, ularni faol ishtirok etishga jalb qilish va amaliy faoliyatga yo'naltirish usullari ko'rsatib beriladi.

Mazkur ishning asosiy maqsadi geografiya fanini o'qitishda mahalliy materiallar asosida ekoturizm va agroturizm imkoniyatlarini o'rgatish orqali o'quvchilarda geografik tafakkur, ekologik madaniyat va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishdan iboratdir. Shu bilan birga, dars jarayonida o'quvchilarning kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Metodik tavsiyada darsni tashkil etish bosqichlari, zamonaviy metod va texnologiyalarni qo'llash yo'llari, baholash usullari, fanlararo integratsiya imkoniyatlari hamda amaliy topshiriqlar tizimi batafsil yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash va baholashda formativ va summativ baholash usullaridan foydalanish, loyiha asosida ta'limni tashkil etish va AKT vositalaridan samarali foydalanish mexanizmlari ham ko'rsatib berilgan.

Ushbu metodik tavsiya geografiya fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlarni joriy etish, ta'lim jarayonini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish va o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur tajriba boshqa hududlarda ham qo'llash uchun metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

I BOB. GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA NAZARIY-METODIK ASOSLAR

Hududiy yondashuv va kompetensiyaviy ta'lim

Geografiya fanini o'qitishda hududiy yondashuvdan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Hududiy yondashuv o'quvchilarga o'z yashab turgan hududi misolida bilimlarni o'zlashtirish imkonini beradi va bu orqali o'rganilayotgan mavzular yanada tushunarli hamda amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Ayniqsa, 7–8-sinf o'quvchilari uchun konkret misollar asosida bilim berish ularning qiziqishini oshiradi va mavzuni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Hududiy yondashuvning asosiy mohiyati – umumiy geografik qonuniyatlarni mahalliy sharoit bilan bog'lab tushuntirishdan iborat. Masalan, ekoturizm va agroturizm tushunchalarini faqat nazariy jihatdan emas, balki Namangan viloyatining tabiiy sharoiti, iqlimi, relyefi va xo'jalik faoliyati asosida o'rganish o'quvchilarda real tasavvurni shakllantiradi. Bu esa bilimlarning mustahkam o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Kompetensiyaviy yondashuv esa o'quvchilarda faqat bilim emas, balki uni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini ham shakllantirishga qaratilgan. Ushbu yondashuv asosida o'quvchilar geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xulosa chiqarish, muammolarni hal qilish va mustaqil qaror

qabul qilishni o'rganadilar. Natijada ular nafaqat fan doirasida, balki real hayotda ham zarur bo'lgan ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Mazkur metodik yondashuvda "Qanday o'qitish kerak?" degan savolga quyidagi metodik yechimlar orqali javob beriladi. Avvalo, dars jarayonida o'quvchilarni faol ishtirok etishga jalb etish zarur. Buning uchun muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javoblar orqali fikrlashga undash va interfaol metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Shuningdek, o'quvchilarga mustaqil ishlash imkonini beruvchi amaliy topshiriqlarni tashkil etish ham katta ahamiyatga ega.

Darsni tashkil etishda 5E modeli samarali hisoblanadi. Darsning boshlanishida o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish uchun qiziqarli savollar yoki real hayotiy misollar keltiriladi (Engage). Keyingi bosqichda o'quvchilar mustaqil ravishda ma'lumotlarni o'rganadilar va tahlil qiladilar (Explore). So'ng o'qituvchi tomonidan asosiy tushunchalar tushuntiriladi (Explain). O'rganilgan bilimlar amaliy topshiriqlar orqali mustahkamlanadi (Elaborate). Yakunda esa o'quvchilarning bilimlari baholanadi (Evaluate).

Hududiy yondashuv asosida dars o'tkazishda fanlararo integratsiya ham muhim o'rin tutadi. Masalan, ekoturizmni o'rganishda biologiya fanidagi ekotizimlar haqidagi bilimlar, agroturizmni o'rganishda esa texnologiya va iqtisodiyot fanlariga oid tushunchalar qo'llaniladi. Bu esa o'quvchilarda kompleks fikrlashni rivojlantiradi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish ham metodikaning muhim jihatlaridan biridir. 7-sinf o'quvchilariga ko'proq ko'rgazmali materiallar va sodda tushuntirishlar berilsa, 8-sinf o'quvchilariga tahliliy topshiriqlar va kichik loyihalar orqali bilim berish samarali hisoblanadi. Bu yondashuv o'quvchilarning individual

rivojlanishiga mos ravishda ta'limni tashkil etish imkonini beradi.

Mazkur metodika doirasida o'quvchilarga quyidagi amaliy topshiriqlar berilishi mumkin: xarita asosida turizm hududlarini aniqlash, berilgan ma'lumotlar asosida tahlil qilish, hududning turistik salohiyatini baholash va kichik loyiha ishlab chiqish. Bu topshiriqlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, tahliliy yondashuvini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Natijada, hududiy va kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda quyidagi natijalarni shakllantiradi: geografik bilimlarning mustahkamligi, amaliy ko'nikmalarning rivojlanishi, ekologik madaniyatning shakllanishi va kasbiy yo'nalishga qiziqishning ortishi. Shu bois ushbu yondashuv geografiya fanini o'qitishda samarali metodik asos sifatida tavsiya etiladi.

Ekoturizm va agroturizm tushunchalarining geografik mazmuni

Geografiya fanini o'qitishda ekoturizm va agroturizm tushunchalarini o'rganish muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ular o'quvchilarda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash hamda iqtisodiy faoliyatni tushunish ko'nikmalarini shakllantiradi. Mazkur tushunchalarni geografik nuqtai nazardan yoritish orqali o'quvchilar tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur anglay boshlaydilar.

Ekoturizm – bu tabiiy hududlarda amalga oshiriladigan, atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan hamda ekologik madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi turizm turi hisoblanadi. Ekoturizmning asosiy maqsadi tabiatni asrab-avaylash bilan birga, insonlarning tabiatga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartirishdan iborat. Geografik jihatdan ekoturizm tog'li hududlar, qo'riqxonalar, milliy bog'lar va ekologik jihatdan toza hududlarda rivojlanadi. Namangan

viloyatining tog'li hududlari aynan shu jihatdan ekoturizm uchun qulay hisoblanadi. Agroturizm esa qishloq xo'jaligi faoliyati bilan bog'liq turizm turi bo'lib, u dehqonchilik, bog'dorchilik va chorvachilik jarayonlarini o'rganish, ularda ishtirok etish hamda qishloq hayoti bilan tanishishni o'z ichiga oladi. Agroturizm orqali o'quvchilar qishloq xo'jaligining geografik joylashuvi, iqlim sharoiti, tuproq xususiyatlari va inson faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni tushunib yetadilar. Bu esa ularning iqtisodiy-geografik bilimlarini boyitadi.

Mazkur tushunchalarni o'qitishda "Qanday o'qitish kerak?" savoliga quyidagi metodik yondashuvlar orqali javob beriladi. Avvalo, ekoturizm va agroturizm tushunchalarini o'quvchilarga oddiy va tushunarli misollar orqali tushuntirish zarur. Masalan, o'quvchilardan o'z hududidagi dam olish maskanlari yoki qishloq xo'jaligi faoliyati haqida so'rash orqali mavzuga kirish mumkin. Bu esa ularning mavzuga nisbatan qiziqishini oshiradi.

Dars jarayonida 7E modeli asosida ta'limni tashkil etish samarali hisoblanadi. Dars boshida o'quvchilarning mavjud bilimlari aniqlanadi (Elicit), so'ng qiziqtirish bosqichida mavzuga oid savollar beriladi (Engage). Keyingi bosqichda o'quvchilar mustaqil ravishda ma'lumotlarni o'rganadilar (Explore). O'qituvchi tomonidan asosiy tushunchalar izohlanadi (Explain), so'ng bilimlar amaliy topshiriqlar orqali mustahkamlanadi (Elaborate). Yakunda o'quvchilar bilimlari baholanadi (Evaluate) va o'rganilgan bilimlar yangi vaziyatlarga qo'llanadi (Extend).

Ekoturizm va agroturizm mavzularini o'rganishda fanlararo integratsiya muhim ahamiyatga ega. Biologiya fanida o'rganilgan ekotizimlar, tabiiy muvozanat tushunchalari ekoturizm bilan bevosita bog'liq. Iqtisodiyot fanida turizmning iqtisodiy ahamiyati, daromad manbalari haqida o'rganilgan bilimlar agroturizmni

tushunishda yordam beradi. Texnologiya fanida esa qishloq xo'jaligi jarayonlari haqida olingan bilimlar mustahkamlanadi. Dars jarayonida AKT vositalaridan foydalanish ham katta samaradorlik beradi. Masalan, video materiallar, virtual sayohatlar, interaktiv xaritalar orqali o'quvchilarga real obyektlar haqida tasavvur berish mumkin. Bu esa ularning ko'rgazmali tafakkurini rivojlantiradi va mavzuni yanada tushunarli qiladi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, 7-sinfda ko'proq tushunchalarni shakllantirish va oddiy misollar keltirish maqsadga muvofiq bo'lsa, 8-sinfda esa tahliliy topshiriqlar, solishtirish va xulosa chiqarishga yo'naltirilgan vazifalarni berish samarali hisoblanadi. Masalan, o'quvchilarga ekoturizm va agroturizmni solishtirish, ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlash topshiriqlari berilishi mumkin.

Amaliy topshiriqlar sifatida o'quvchilarga quyidagilar taklif etiladi: berilgan hududni ekoturizm yoki agroturizm nuqtai nazaridan tahlil qilish, turizm yo'nalishlarini aniqlash, kichik loyiha ishlab chiqish. Bu topshiriqlar o'quvchilarning kreativ fikrlashini, tahliliy qobiliyatlarini va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Natijada, ekoturizm va agroturizm tushunchalarini geografik mazmunda o'qitish o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantiradi, tabiatga nisbatan ongli munosabatni rivojlantiradi hamda iqtisodiy-geografik tafakkurni kengaytiradi. Shu bois mazkur mavzu geografiya fanini o'qitishda muhim metodik ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar (5E, 7E, 4K)

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish o'quv jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning faolligini ta'minlash va ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, geografiya fanini o'qitishda 5E va 7E modellari, 4K ko'nikmalari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish darsni interfaol va samarali tashkil etish imkonini beradi.

5E modeli o'quv jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etishga xizmat qiladi va o'quvchilarni faol o'rganishga jalb etadi. Ushbu modelda dars avvalo o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish orqali boshlanadi. Bu bosqichda o'qituvchi muammoli savollar, qiziqarli faktlar yoki vizual materiallardan foydalanadi. Keyingi bosqichda o'quvchilar mustaqil ravishda mavzuni o'rganishga jalb etiladi, bu esa ularning tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantiradi. So'ngra o'qituvchi asosiy tushunchalarni izohlaydi va o'quvchilarning bilimlarini tizimlashtiradi. Keyingi bosqichda o'quvchilar o'rganilgan bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llaydilar. Yakunda esa baholash orqali o'quvchilarning bilim darajasi aniqlanadi.

7E modeli esa 5E modelining kengaytirilgan shakli bo'lib, unda o'quvchilarning avvalgi bilimlarini aniqlash va yangi bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llashga alohida e'tibor qaratiladi. Ushbu model orqali o'quvchilar o'z bilimlarini kengaytiradi va mustaqil ravishda yangi xulosalar chiqarishga o'rganadi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismi hisoblangan 4K ko'nikmalari

– kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ fikrlash va tanqidiy fikrlash o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Kollaboratsiya o'quvchilarning guruhda ishlash, o'zaro hamkorlik qilish ko'nikmalarini

rivojlantiradi. Kommunikativlik esa o'z fikrini aniq va ravon ifodalash, boshqalar fikrini tinglash va tushunishni o'rgatadi. Kreativ fikrlash o'quvchilarning yangicha g'oyalar yaratish qobiliyatini shakllantiradi, tanqidiy fikrlash esa muammolarni tahlil qilish va asosli xulosa chiqarishga yordam beradi.

Geografiya fanini o'qitishda AKT vositalaridan foydalanish darsni yanada samarali tashkil etish imkonini beradi. Interaktiv xaritalar, elektron darsliklar, videomateriallar, virtual sayohatlar orqali o'quvchilarga real geografik obyektlar haqida tasavvur berish mumkin. Masalan, Namangan viloyatining turizm hududlarini virtual xarita orqali ko'rsatish o'quvchilarda ko'rgazmali tafakkurni rivojlantiradi va mavzuni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Mazkur pedagogik texnologiyalarni qo'llashda "Qanday o'qitish kerak?" savoliga quyidagi metodik yechimlar orqali javob beriladi. Avvalo, darsni interfaol shaklda tashkil etish, o'quvchilarni faol ishtirok etishga jalb qilish va ularni mustaqil fikrlashga undash zarur. Buning uchun guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar, loyiha asosida o'qitish va amaliy topshiriqlardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Darsni tashkil etish bosqichlarida zamonaviy texnologiyalar quyidagicha integratsiya qilinadi: boshlang'ich bosqichda o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish uchun video va rasmlardan foydalaniladi, tadqiqot bosqichida o'quvchilar xaritalar va ma'lumotlar bilan ishlaydi, tushuntirish bosqichida o'qituvchi asosiy tushunchalarni izohlaydi, amaliy bosqichda esa o'quvchilar loyiha yoki topshiriqlar bajaradi, yakunda esa baholash amalga oshiriladi.

Baholash jarayonida zamonaviy yondashuvlardan foydalanish muhimdir. Formativ baholash orqali o'quvchilarning o'rganish jarayoni davomida rivojlanishi kuzatiladi, summativ baholash orqali esa yakuniy natijalar aniqlanadi. Shuningdek, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash usullari ham o'quvchilarning mas'uliyatini oshiradi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, 7-sinfda ko'proq ko'rgazmali va sodda topshiriqlar, 8-sinfda esa murakkabroq tahliliy va

ijodiy topshiriqlar berish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni geografiya fanini o'qitishda qo'llash o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi va ta'lim jarayonini yanada qiziqarli hamda samarali qiladi. Shu bois mazkur texnologiyalarni dars jarayoniga joriy etish muhim metodik ahamiyat kasb etadi.

II BOB. NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA AMALIY METODIKA

Ekoturizm salohiyatini o'rganish metodikasi Geografiya fanini o'qitishda hududiy materiallardan foydalanish o'quvchilarda real geografik tasavvurlarni shakllantirish va bilimlarni amaliyot bilan bog'lashda muhim ahamiyatga ega. Namangan viloyatining ekoturizm salohiyatini o'rganish metodikasi aynan shu maqsadga xizmat qilib, o'quvchilarning ekologik tafakkuri, tahliliy fikrlashi va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Namangan viloyati tog'li va tog'oldi hududlarga ega bo'lib, bu hududlar ekologik turizm uchun qulay tabiiy sharoitlarni yaratadi. Xususan, Chortoq hududi mineral suv manbalari va sog'lomlashtirish maskanlari bilan mashhur bo'lsa, Chodak va Nanay hududlari o'zining go'zal tabiiy landshaftlari, toza havosi va tog'li relyefi bilan ajralib turadi. Ushbu hududlar orqali

o'quvchilarga ekoturizm tushunchasini real misollar asosida tushuntirish mumkin.

Mazkur mavzuni o'qitishda "Qanday o'qitish kerak?" savoliga javoban darsni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish tavsiya etiladi. Ayniqsa, 5E modeli asosida darsni bosqichma-bosqich tashkil etish yuqori samaradorlik beradi.

Darsning birinchi bosqichida (Engage) o'quvchilarning e'tiborini jalb qilish maqsadida Namangan viloyatining tabiiy manzaralari aks etgan video yoki rasmlar namoyish etiladi hamda "Nima uchun bu hududlar turizm uchun qulay?" kabi savollar beriladi. Bu bosqich o'quvchilarning mavzuga qiziqishini oshiradi.

Keyingi bosqichda (Explore) o'quvchilar kichik guruhlariga bo'linadi va ularga xaritalar, statistik ma'lumotlar hamda tavsiflar beriladi. O'quvchilar ushbu ma'lumotlar asosida hududlarning geografik xususiyatlarini mustaqil o'rganadilar. Bu jarayon o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantiradi. Uchinchi bosqichda

(Explain) o'qituvchi tomonidan

ekoturizm tushunchasi, uning turlari va Namangan viloyatidagi asosiy ekoturizm hududlari haqida tizimli ma'lumot beriladi. O'quvchilar o'z kuzatuvlari asosida savollarga

javob beradilar va bilimlarini mustahkamlaydilar.

To'rtinchi bosqichda (Elaborate) o'quvchilarga amaliy topshiriqlar beriladi. Masalan, har bir guruhga "Namangan viloyatida ekoturizm marshruti ishlab chiqish" vazifasi yuklatiladi. O'quvchilar marshrutni ishlab chiqishda hududning tabiiy sharoiti, transport imkoniyatlari va ekologik holatini hisobga olishlari kerak bo'ladi. Bu bosqichda ularning kreativ fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Yakuniy bosqichda (Evaluate) o'quvchilarning ishlari baholanadi. Baholash jarayonida quyidagi mezonlardan foydalaniladi: topshiriqni to'g'ri bajarish,

ijodiy yondashuv, guruhda ishlash faolligi va taqdimot sifati. Shuningdek, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash usullari ham qo'llaniladi.

Mazkur metodikada AKT vositalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Interaktiv xaritalar, Google Maps, videomateriallar va virtual sayohatlar orqali o'quvchilarga hudud haqida yanada aniq tasavvur beriladi. Bu esa ularning ko'rgazmali va fazoviy fikrlashini rivojlantiradi.

Fanlararo integratsiya ham ushbu mavzuni o'qitishda muhim rol o'ynaydi. Biologiya fanida o'rganilgan ekotizimlar va tabiiy muvozanat tushunchalari ekoturizm bilan bevosita bog'liq. Iqtisodiyot fanida esa turizmning hududiy rivojlanishdagi o'rni haqida bilimlar qo'llaniladi. Bu esa o'quvchilarning kompleks fikrlashini rivojlantiradi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, 7-sinf o'quvchilariga ko'proq ko'rgazmali va sodda topshiriqlar berish, 8 -sinf o'quvchilariga esa tahliliy va mustaqil ishlar yuklash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu yondashuv ta'limning differensial tashkil etilishini ta'minlaydi. Mazkur metodika asosida tashkil etilgan darslar natijasida o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalar shakllanadi: geografik obyektlarni tahlil qilish, hududiy xususiyatlarni aniqlash, ekologik muammolarni tushunish va ularni hal qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqish. Shu bilan birga, o'quvchilarda tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabat shakllanadi.

Namangan viloyatining ekoturizm salohiyatini o'rganish metodikasi geografiya fanini amaliy yo'nalishda o'qitishning samarali vositasi hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning bilimini mustahkamlash, ularning ijodiy va tahliliy fikrlashini rivojlantirish hamda ekologik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Agroturizm asosida amaliy darslarni tashkil etish

Geografiya fanini o'qitishda agroturizm imkoniyatlaridan foydalanish o'quvchilarda qishloq xo'jaligi, tabiiy resurslardan foydalanish va iqtisodiy faoliyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni anglashga yordam beradi. Agroturizm asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi hamda ularning kasbiy yo'nalishini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Namangan viloyati o'zining rivojlangan bog'dorchilik, dehqonchilik va qishloq xo'jaligi an'analari bilan agroturizmni rivojlantirish uchun qulay hudud hisoblanadi. Ayniqsa, Chortoq hududi va tog'oldi qishloqlari meva yetishtirish, uzumchilik va milliy qishloq turmush tarzini namoyish etish imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Shu bois ushbu hududlar asosida o'quvchilarga agroturizm tushunchasini real misollar orqali o'rgatish mumkin.

Mazkur mavzuni o'qitishda "Qanday o'qitish kerak?" savoliga javoban darsni amaliy faoliyatga yo'naltirilgan holda tashkil etish muhim hisoblanadi. Bu jarayonda 7E modeli asosida darsni tashkil etish yuqori samaradorlik beradi.

Darsning boshlanishida (Elicit, Engage) o'quvchilarning mavjud bilimlari aniqlanadi va ularga qishloq xo'jaligi faoliyati bilan bog'liq savollar beriladi. Masalan, "Sizning hududingizda qanday mahsulotlar yetishtiriladi?" yoki "Qishloq turmushi turizmga qanday ta'sir qiladi?" kabi savollar orqali o'quvchilar mavzuga jalb qilinadi.

Keyingi bosqichda (Explore) o'quvchilar guruhlarga bo'linib, ularga Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi xaritasi, mahsulot turlari va hududiy ma'lumotlar beriladi. O'quvchilar ushbu ma'lumotlar asosida agroturizm imkoniyatlarini mustaqil ravishda tahlil qiladilar. Bu bosqich

o'quvchilarning izlanish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tushuntirish bosqichida (Explain) o'qituvchi tomonidan agroturizm tushunchasi, uning turlari, iqtisodiy ahamiyati va Namangan viloyatidagi imkoniyatlari haqida tizimli ma'lumot beriladi. O'quvchilar o'z fikrlarini bayon etib, savollarga javob beradilar.

Keyingi bosqichda (Elaborate) o'quvchilarga amaliy topshiriqlar beriladi. Masalan, "Agroturizm loyihasini ishlab chiqish" topshirig'i beriladi. Har bir guruh o'z loyihasida quyidagilarni ko'rsatishi kerak: hudud tanlash, taklif etiladigan xizmatlar (meva terish, milliy taom tayyorlash, qishloq hayoti bilan tanishish), iqtisodiy foyda va ekologik ta'sir. Bu topshiriq o'quvchilarning kreativ fikrlashini, muammolarni hal qilish qobiliyatini va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Baholash bosqichida (Evaluate) o'quvchilarning ishlari quyidagi mezonlar asosida baholanadi: loyihaning mazmuni, amaliy ahamiyati, ijodiy yondashuv, taqdimot sifati va guruhdagi faollik. Shuningdek, o'zaro baholash va o'z-o'zini baholash usullari ham qo'llaniladi. Yakuniy bosqichda (Extend) o'quvchilarga o'z loyihalarini real hayot bilan bog'lash, ya'ni o'z hududida qo'llash imkoniyatlari haqida fikr yuritish taklif etiladi.

Mazkur metodikada AKT vositalaridan foydalanish muhim o'rin tutadi. Masalan, o'quvchilar internet orqali qishloq turizmi misollarini o'rganishlari, video materiallar ko'rishlari va interaktiv xaritalar yordamida hududlarni tahlil qilishlari mumkin. Bu esa o'quvchilarning axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Fanlararo integratsiya ham muhim hisoblanadi. Biologiya fanida o'rganilgan o'simliklar va ekotizimlar haqidagi bilimlar, iqtisodiyot fanidagi ishlab chiqarish va daromad tushunchalari hamda texnologiya fanidagi qishloq xo'jaligi jarayonlari ushbu mavzuni chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, 7-sinf o'quvchilariga sodda va ko'rgazmali topshiriqlar berish, 8-sinf o'quvchilariga esa tahliliy va loyiha asosidagi topshiriqlarni berish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Natijada, agroturizm asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni shakllantiradi: iqtisodiy-geografik tafakkur, amaliy faoliyat ko'nikmalari, ekologik mas'uliyat va kasbiy qiziqish. Shu bilan birga, o'quvchilar real hayotdagi jarayonlarni tushunish va ularga baho berish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Agroturizm asosida amaliy darslarni tashkil etish geografiya fanini o'qitishda innovatsion va samarali yondashuv bo'lib, u o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, ularni faol ishtirok etishga jalb qilish va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Interfaol metodlar va loyiha asosida o'qitish Geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlar va loyiha asosida ta'limni tashkil etish o'quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, ularning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ekoturizm va agroturizm kabi amaliy yo'nalishdagi mavzularni o'rganishda ushbu metodlar yuqori samaradorlik beradi.

Interfaol metodlarning asosiy maqsadi o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirishdan iborat. Bu metodlar orqali o'quvchilar faqat tinglovchi emas, balki muhokama qiluvchi, tahlil qiluvchi va xulosa chiqaruvchi subyekt sifatida ishtirok etadilar. Bu esa ularning bilimni chuqur o'zlashtirishiga yordam beradi.

Mazkur mavzuni o'qitishda "Qanday o'qitish kerak?" savoliga javoban interfaol metodlardan tizimli foydalanish tavsiya etiladi. Dars jarayonida quyidagi

metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

Aqliy hujum metodi orqali o'quvchilarning mavzu bo'yicha dastlabki bilimlari aniqlanadi va yangi g'oyalar ilgari suriladi. Masalan, "Ekoturizm nimani anglatadi?" yoki "Agroturizmni rivojlantirish uchun qanday sharoitlar zarur?" kabi savollar beriladi. Bu metod o'quvchilarning erkin fikrlashini rivojlantiradi.

Klaster metodi yordamida o'quvchilar mavzuga oid tushunchalarni tizimlashtiradilar. Masalan, "Ekoturizm" markaziy tushunchasi atrofida uning turlari, afzalliklari va imkoniyatlari yoziladi. Bu metod o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.

SWOT-tahlil metodi orqali o'quvchilar ma'lum bir hududning turizm salohiyatini baholaydilar. Masalan, Namangan viloyatining ekoturizm imkoniyatlarini kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va xavflari asosida tahlil qilish topshirig'i beriladi. Bu metod tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Xarita bilan ishlash metodi geografiya fanining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarda fazoviy tasavvurni shakllantiradi. O'quvchilar xarita asosida turizm hududlarini aniqlash, marshrutlar tuzish va hududiy tahlil qilishni o'rganadilar.

Loyiha metodi esa o'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llashga imkon beradi. Bu metodda o'quvchilar mustaqil yoki guruhda ishlash orqali ma'lum bir muammoni hal qilishga qaratilgan loyiha ishlab chiqadilar. Masalan, "Namangan viloyatida yangi ekoturizm marshruti yaratish" yoki "Agroturizm loyihasini ishlab chiqish" kabi topshiriqlar berilishi mumkin.

Darsni tashkil etishda loyiha metodi quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi. Avvalo, muammo aniqlanadi va loyiha mavzusi tanlanadi. Keyin o'quvchilar guruhlariga bo'linib, ma'lumot to'plash va tahlil qilish ishlarini olib boradilar. So'ng loyiha ishlab chiqiladi va yakunda taqdimot

qilinadi. Bu jarayon o'quvchilarning kollaboratsiya va kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan 5E va 7E modellari interfaol metodlar bilan uyg'un holda qo'llaniladi. Masalan, darsning boshlanishida aqliy hujum metodi orqali o'quvchilar jalb qilinadi, tadqiqot bosqichida guruhli ishlar tashkil etiladi, tushuntirish bosqichida o'qituvchi tomonidan asosiy tushunchalar izohlanadi, amaliy bosqichda loyiha ishlari bajariladi va yakunda baholash amalga oshiriladi. Baholash jarayonida zamonaviy yondashuvlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Formativ baholash orqali o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi va rivojlanishi baholanadi. Summativ baholash esa yakuniy natijalarni aniqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, o'zaro baholash va o'z-o'zini baholash usullari o'quvchilarda mas'uliyat va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, 7-sinf o'quvchilariga sodda va ko'rgazmali interfaol topshiriqlar, 8-sinf o'quvchilariga esa murakkabroq tahliliy va loyiha asosidagi vazifalar berilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu yondashuv ta'lim jarayonining differensial tashkil etilishini ta'minlaydi.

Fanlararo integratsiya ham ushbu metodikada muhim o'rin tutadi. Biologiya fanida o'rganilgan tabiiy muhit va ekotizimlar, iqtisodiyot fanidagi turizmning iqtisodiy ahamiyati, texnologiya fanidagi ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'liq bilimlar mazkur mavzuni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Natijada, interfaol metodlar va loyiha asosida o'qitish o'quvchilarda quyidagi kompetensiyalarni shakllantiradi: mustaqil fikrlash, tahlil qilish, ijodiy yondashuv, jamoada ishlash va o'z fikrini aniq ifodalash. Shu bilan birga, o'quvchilarda amaliy ko'nikmalar va real hayotga mos bilimlar shakllanadi.

Interfaol metodlar va loyiha asosida o'qitish geografiya fanini samarali va zamonaviy tarzda tashkil etishning muhim vositasi hisoblanadi. Ushbu metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularning bilimlarini chuqurlashtiradi va ta'lim jarayonini qiziqarli hamda samarali qiladi.

XULOSA

Geografiya fanini zamonaviy yondashuvlar asosida o'qitish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, hududiy materiallarga tayangan holda darslarni tashkil etish o'quvchilarning bilimlarini real hayot bilan bog'lash, ularni amaliy faoliyatga yo'naltirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Namangan viloyati misolida ekoturizm va agroturizm imkoniyatlarini o'rganish orqali geografiya fanining amaliy ahamiyati yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

Mazkur metodik tavsiya doirasida ishlab chiqilgan yondashuvlar – hududiylik tamoyili, kompetensiyaviy ta'lim, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish hamda 5E va 7E modellari – o'quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtiradilar, balki ularni amaliyotda qo'llash, muammolarni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ekoturizm va agroturizm asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning

geografik tafakkurini rivojlantiradi hamda ekologik madaniyatini shakllantiradi. Ayniqsa, loyiha asosida bajarilgan amaliy topshiriqlar o'quvchilarning kreativ fikrlash, jamoada ishlash va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Monitoring natijalariga ko'ra, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi sezilarli darajada oshgani kuzatiladi.

Shuningdek, mazkur metodikada AKT vositalaridan foydalanish, fanlararo integratsiyani yo'lga qo'yish va o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish ta'lim jarayonining samaradorligini yanada oshiradi. Interaktiv xaritalar, videomateriallar va virtual sayohatlar orqali o'quvchilarga geografik obyektlar haqida aniq tasavvur beriladi, bu esa ularning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

Ushbu metodik tavsiya o'quvchilarda 4K ko'nikmalarini, ya'ni kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada o'quvchilar nafaqat fan doirasida, balki kundalik hayotda ham zarur bo'lgan muhim kompetensiyalarga ega bo'ladilar. Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa, Namangan viloyati misolida ekoturizm va agroturizm imkoniyatlaridan foydalanish asosida geografiya fanini o'qitish zamonaviy, samarali va innovatsion yondashuv hisoblanadi. Ushbu metodika ta'lim jarayonini boyitadi, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ularni ekologik jihatdan ongli, ijtimoiy faol va kasbiy yo'nalishga ega shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur ilg'or ish tajribasini boshqa hududlarda ham qo'llash mumkin va u ommalashtirish uchun tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining
“Turizm sohasini jadal rivojlantirish

- chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2016.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida turizmni rivojlantirishning 2019–2025-yillarga mo'ljallangan konsepsiyasi to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent, 2019.
- O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2026-yil 27-fevraldagi 84-son buyrug'i. – Toshkent, 2026.
- O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
- O'zbekiston Respublikasi "Turizm to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
- 7-sinf Geografiya darsligi / Mualliflar jamoasi. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022.
- 8-sinf Geografiya darsligi / Mualliflar jamoasi. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022.
- O'zbekiston geografiyasi: o'quv qo'llanma / Mualliflar jamoasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
- Ekoturizm asoslari / O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
- Agroturizm va qishloq turizmi / O'quv qo'llanma. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
- Xudoyberdiyev G. Geografiya o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
- Abdullayeva M. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2021.
- Jo'rayev R. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2020.
- O'zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi ma'lumotlari. – www.uzbektourism.uz
- Namangan viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari. – Namangan, 2023.
- O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. – www.stat.uz
- Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2022.
- Pedagogik innovatsiyalar va interfaol metodlar bo'yicha ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent, 2023.
- Internet manbalari: Google Earth, Google Maps platformalari.
- O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2018.